

Refleksi popularne kulture u opusu Stanislava Habjana

Šoštarić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:779240>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatologiju

REFLEKSI POPULARNE KULTURE U OPUSU
STANISLAVA HABJANA

Završni rad

Kandidatkinja: Ana Šoštarić

Mentorica: Dubravka Zima

Zagreb, 11. rujna 2020.

Sadržaj:

1.	Uvod.....	1
2.	Stanislav Habjan.....	2
3.	„Nemoguća varijanta“	4
4.	Popularna kultura u zbirci kratkih priča „Nemoguća varijanta“	6
4.1.	Intertekstualni refleksi popularne kulture u Habjanovim pričama	8
5.	Zaključak.....	15
6.	Popis literature.....	16
7.	Sažetak	17

1. Uvod

Tema je mojeg završnog rada „Refleksi popularne kulture u opusu Stanislava Habjana“. Postoje različite definicije suvremene popularne kulture, ali je to pojam za koji je nemoguće dati jedinstvenu definiciju. Prema Storeyu, popularna je kultura „način na koji stvaramo smisao o sebi i svijetu oko nas, praksa dijeljenja značenja o nama samima, o drugima i svijetu koji nas okružuje“.¹ S druge strane, Fiske popularno definira kao ono što pripada ljudima, te ono što prihvaća velik broj ljudi.² Suvremena popularna kultura postaje pristupačna ljudima putem interneta, te postojanjem foruma, blogova, aplikacija, društvenih mreža poput Facebooka i Youtubea, amaterskih novinskih portala, organiziranih *online* peticija, te skupina za različite građanske inicijative. Popularnom kulturom je običnom čovjeku dana prilika da pokrene vlastitu inicijativu o viđenju svijeta oko sebe i da zastupa osobne vrijednosti i interese.³

Cilj je mojeg rada istražiti reflekse popularne kulture u zbirci pripovijedaka „Nemoguća varijanta“ (1984.) Stanislava Habjana, odnosno intertekstualne i intermedijalne izvore kojima se oblikuje Habjanova poetika.

¹ Storey, J., (2003.) *Inventing popular culture: from folklore to globalization*, Malden: Blackwell Publishing, str. 10.

² Fiske, J. (2003.) „Popularna ekonomija“, *Hrvatski filmski ljetopis*, vol 9(36), str. 206. – 214.

³ Labaš, D., Mihovilović, M. (2011.) „Masovni mediji i semiotika popularne kulture“, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, vol 2 (1), <https://hrcak.srce.hr/75496>, str.96. – 98.

2. Stanislav Habjan

Stanislav Habjan hrvatski je prozaik rođen 3. 11. 1957. u Zagrebu. Živi i radi u Zagrebu i Staroj Novalji. Studirao je komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Objavljuje od 1979., a od 1983, konceptualno spaja književnost, likovne umjetnosti i dizajn. Tijekom 90-ih godina 20. stoljeća uglavnom se bavio dizajnom autorskih izdanja, plakata, grafičkih mapa, stripova i kratkih filmova u okviru projekata Greiner & Kropilak Mailart office i Slipa konfidencija, a 2001. bio je jedan od osnivača umjetničke radionice Petikat. U sklopu navedenih projekata također je objavljivao, izlagao i nastupao u Hrvatskoj, Francuskoj, Sloveniji, Italiji, Danskoj, Njemačkoj i Indiji.⁴

Autor je knjiga kratkih priča *Nemoguća varijanta* objavljene 1984. i *Greiner & Kropilak Interkonfidental* (u suradnji s Borisom Greinerom), objavljene 1999. Prozom je zastupljen u više antologija hrvatske kratke priče i novele, a tekstovi su mu prevedeni na engleski, talijanski, poljski, slovenski i makedonski. Naslovom njegove priče *Poštari lakog sna* iz zbirke *Nemoguća varijanta* imenovana je panorama proze Quorumova naraštaja (ur. K. Bagić, 1996.). 1993. u suradnji s Borisom Greinerom konstruirao je *Human Weight Printer*, unikatni tip grafičke preše za dvije osobe kojom je ostvareno niz izvedbi otisaka grafika uživo. Habjan je također autor brojnih vizualnih identiteta za domaće i međunarodne umjetničke projekte, filmske i glazbene festivale, izložbe i kazališne predstave. Oblikovao je plakate i kataloge za nastupe hrvatskih umjetnika na venecijanskom bijenalu (1997., 2003., 2005.). Plakati su mu uvršteni u *Graphis poster books* (1994., 1995., 2004.). Bio je art direktor novina za kulturu *Homo volans* (1995/7) i glazbenog magazina *Nomad* (1998/9). Nagrađivan je za prozu, grafički dizajn i autorski projekt. U koautorstvu s Danijelom Žeželjem, Borisom Greinerom i drugim autorima ostvario je više multimedijских projekata i performansa (*Homo volans*, 1996., *Osmijeh Majakovskog*, 2001., *Stazione Topolo*, 2003., *Reflex*, 2006., *BeCycled!*, 2006., *My Home is Your Home*, 2009., *Simetrija kvadrata*, 2011., *Kaciga od Manche*, 2012., *Idijot Wind*, 2012. i *Pjesma za Vidu, Viktora*, 2013.). U suradnji s Danijelom Žeželjom ostvario je niz dizajnerskih projekata, kao i grafičkih mapa i slikovnica (*Petikat Exp*, 2005., *Becycled Quotes*, 2006., *Be Fair to Dog!*, 2007., *Lun*, 2009., *Život mimo*, 2010., *Dućan metafora*, 2011., *Pio i Pepe*, 2013., i *Ako znenada pride kruto laćan gost*, 2013.). Od 2012. do 2015. s prijateljima je vodio projekt *Skale do Sunca*, program galerije za umjetnost i dizajn u Staroj Novalji. 2019. taj je rad zaokružen retrospektivnom izložbom *Kako smo gradili Skale do Sunca, dio prvi*. Aktualni samostalni

⁴ Pogaćnik, J. (2010.) „Habjan, Stanislav“, u: V. Visković (ur.) *Hrvatska književna enciklopedija*, Svezak II, Čakovec: Zrinski d.d., str. 59.

projekti uključuju Habjanove izložbe *Dijalozi* i *Uzmi, čitaj!*, putujući ambijent *Dučan metafora*, polivalentni projekt *Literartura*, te od 2019. literarni i scenski projekt *Car je gol*. S „umjetničkom supergrupom“ *Car je gol* (u staronoyaljskoj alternaciji *Orkestar Skala do Sunca*) za koju piše pjesme nastupa uživo od 2019. U svibnju 2020. u Galeriji Hrvatskoga dizajnerskog društva u Zagrebu izlaže 40 novih grafičkih oblikovanja pod nazivom *Neobjavljeno*.⁵

⁵ Petikat (2001.) *Stanislav Habjan*, biografija, Petikat, <http://stanislav.petikat.com/hr/stanislav-habjan> (zadnje gledano: 24. lipnja 2020.)

3. „Nemoguća varijanta“

Godine 1979. proza Stanislava Habjana uvrštena je u panoramu mlade hrvatske proze pričom „Ponedjeljkom u najboljim godinama“ (*Republika*, br. 5 – 6, uredio B. Maleš), a 1984. objavljena je njegova zbirka kratkih priča „Nemoguća varijanta“. „Nemoguća varijanta“ sastoji se od dvadesetak kratkih priča kojima su pripisivane različite literarne pripadnosti odnosno poetičke odrednice, poput: jeans proze, harmasovske proze, sintetične proze... Radi se o „novoj varijanti organiziranja prozne građe, pripovijedanja“ (prema Boban 1984.: 77.). Habjanove priče upućuju na modernističko poimanje umjetnosti kao „duhovne proizvodnje nove stvarnosti“, pa tako „modernistički shvaćena umjetnost biva obogaćena realistički determiniranom premisom *što bi bilo kad bi bilo*, te za posljedicu dobiva postmodernističko opredjeljenje, odnosno duhovnu proizvodnju nove stvarnosti pomoću izvanjske stvarnosti“.⁶

Krešimir Bagić također ističe upravo originalnost kao dominantno obilježje Habjanova pripovijedanja: „Već se sam naslov daje interpretirati kao autopoetički komentar kojim se naglašava potreba za nalaženjem originalnoga pripovjednog obrasca koji će u potpunosti moći iskazati originalno iskustvo pojedinca.“⁷

Kao što tumači Vjekoslav Boban, Habjanove priče pretpostavljaju širok raspon čitateljske publike od intelektualiziranog do neobrazovanog čitatelja. One, naime, omogućavaju proširenje asocijativnog spektra kod suvremenog čitatelja Habjanovim ironijskim odnosom prema literaturi. Habjan preuzima asocijacije i druge izvjesne oznake (ili makar spominje) iz prethodeće literature i smještajući ih u drugi kontekst ironizira, te obrnuto, prethodećom literaturom vlastito djelo ironizira. Iako su tekstualno neupućeni čitatelji zakinuti za jednu doživljajnu dimenziju (dimenziju poznavanja izvjesne literature na koju Habjan asocira), ta tranzivirana literarna mjesta nimalo ne ometaju pri praćenju priče.⁸

Svoju pripovjedačku aparaturu Habjan obogaćuje „inkorporacijom“ i literarizacijom neliterarnih elemenata i primjerima iz rock glazbe, filma, te dokumentarističkih elemenata. Te elemente u transformiranom ili netransformiranom obliku postavlja u književni kontekst, te im pridodaje određene umjetničke konotacije i denotacije.⁹

Ono što „Nemoguću varijantu“ čini „novom varijantom u hrvatskoj književnosti“ jest upravo to „bacanje u zagrljaj novih medija i postmodernizma“. Nenad Rizvanović podsjeća da je jedan broj kritičara do tada književnost vidio kao anakronu, presporu i odavno dosadnu

⁶ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 77. – 78.

⁷ Bagić, K. (1996.) „Proza 'Quorumova' naraštaja (1984. – 1996.)“, *Quorum: časopis za književnost*, Zagreb, sv. 12 (2/3), str. 11. – 12.

⁸ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 80.

⁹ Isto.

činjenicu, koja će ubrzo postati besmislenom, dok Habjan nije napravio zaokret i „ubacio“ nove elemente.¹⁰

Stanislav Habjan pripada „kvorumaškoj generaciji pisaca“ okupljenoj oko časopisa „Quorum“, te je i biblioteka koja je objavila „Nemoguću varijantu“ naslovljena „Quorum“. „Kvorumaši“ su bili više zainteresirani za teorijske rasprave, nego za samu književnost, a književnost ih je zanimala onoliko koliko bi u njoj pronalazili teorijske probleme kojima su u tom trenutku bili zainteresirani. Nenad Rizvanović također zapaža činjenicu da su svi „kvorumaši“, uključujući i Habjana, odbili daljnje pisanje priča i romana, zbog slučajne koincidencije ili zajedničkog fenomena.¹¹

Mjesto radnje „Nemoguće varijante“ urbano je okružje, te se radi o liku, urbanom pojedincu, koji, čak i kad se nalazi u prirodi, nosi sa sobom iskustvo urbanosti. Pripovjedna perspektiva dosljedno je muška – svi su pripovjedači (ako su u prvom licu) muški, a svi se ženski likovi vide i oblikuju samo iz perspektive muškog pripovjedača ili lika. Također, priče se uvelike oslanjaju na specifičan tip urbane legende koja se stvara oko pojedinih mjesta, likova, osoba ili običaja (npr. vožnja motorom, igranje ping-ponga, idolizacija pojedinaca itd.).

¹⁰ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ Dubrovnik, VII (1996.), 2, str. 108

¹¹ Isto, str. 107.

4. Popularna kultura u zbirci kratkih priča „Nemoguća varijanta“

Popularna kultura ključna je u zbirci „Nemoguća varijanta“. Danijel Labaš i Maja Mihovilović popularnu kulturu smatraju temeljem suvremene kulture – njezini izričaji postali su dominantni u odnosu na oblike visoke kulture. Potrošač i kulturni proizvođač popularne kulture medijsko je društvo koje stvara nove popularne oblike prema vlastitim potrebama i interesima. Popularni izričaji koje stvara medijsko društvo imaju širok raspon, od popularnoga jezika, filmova, tehnologije, hrane, mode, *sitcomova*, do sportskih prijenosa. Kao što je rečeno u uvodu, za popularnu kulturu nemoguće je dati jedinstvenu definiciju, te su je različiti teoretičari različito definirali. Zato je popularnu kulturu najbolje opisati uz pomoć njezinih osnovnih obilježja – spektakla, pružanja zadovoljstva, progresivnosti i društvene promjene, kontradiktornosti, emocionalnosti, te raskida s tradicionalnim normama i vrijednostima.¹²

Kulturni izričaj postaje popularan kad ga prihvati društvo i u njemu pronade određeno zadovoljstvo. Prema tome, Labaš i Mihovilović zaključuju da su popularni sadržaji svojevrsno ogledalo težnji, vrijednosti i stavova društva u kojem su popularni, kao i odraz trenutačne društvene zbilje.¹³

Tumačenje popularne kulture i njezinih izričaja proizlazi iz teorije koju znanstvenik ili laik zastupa. Prema tome, u proučavanju popularne kulture tri su osnovna pravca – kritičke teorije popularne kulture, populistički pristup, te središnja pozicija koja ujedinjuje suvremene teorije popularne kulture.¹⁴

Prema predstavnicima i sljedbenicima kritičke teorije, popularna kultura ne donosi ništa pozitivno, te njezine sadržaje ne smatraju realističnima. Jedina je svrha popularne kulture odvratanje pažnje podređenih, dok strukture moći manipulacijom, uz pomoć masovnih medija, stvaraju društvenu i kulturnu zbilju, koja pogoduje njihovim interesima i održavanju moći. Prema kritičkoj teoriji, popularna kultura stvara sadržaje čiji je cilj zabavljati društvo i odvrćati ga od akcije, društvene promjene i otpora dominantnim silama.¹⁵

S druge strane, populistički pristup popularnu kulturu ne smatra društveno nametnutom zbog moći, profita, ideologije i kontrole, već zastupa načelo davanja publici onoga što želi. Prema teoretičarima populističkog pristupa, popularna kultura dolazi iz naroda,

¹² Labaš, D., Mihovilović, M. (2011.) „Masovni mediji i semiotika popularne kulture“, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, vol 2 (1), <https://hrcak.srce.hr/75496>, str.95. – 96.

¹³ Isto, str. 96.

¹⁴ Isto, str. 99.

¹⁵ Isto.

kao pravi glas naroda, te djeluje za narod. Zato se uživanje u kulturnim proizvodima popularne kulture ne smatra negativnim trendom, te predstavlja drugu krajnost u usporedbi s kritičkom teorijom.¹⁶

Središnja pozicija prihvaća obje teorije, te proučava popularnu kulturu s pozitivnim i negativnim aspektima. Teoretičari središnje pozicije slažu se s činjenicom da popularna kultura donosi pozitivnu društvenu promjenu, te da običnom pojedincu daje mogućnost da participira u kulturi, stvara svoja vlastita značenja i kulturne izričaje, ali se također slažu s činjenicom da popularna kultura ne može biti neovisna od struktura moći u kojima je popularna.¹⁷

Uz popularnu kulturu, ključan je faktor „Nemoguće varijante“ citatnost. Citatnost Dubravka Oraić Tolić ovako definira: „Citatnost je takav oblik intertekstualnosti u kojemu je citatna relacija postala dubinsko ontološko i semiotičko načelo – dominantna nekog teksta, autorskog idiolekta, umjetničkog stila ili kulture u cjelini.“¹⁸

Oraić Tolić citatnost je podijelila na ilustrativnu i iluminativnu citatnost/intertekstualnost. Stanislav Habjan se u priči *Kratki sretni život prijatelja ŽM* koristi ilustrativnim tipom citatnosti kojeg Dubravka Oraić Tolić ovako definira: „Ako neki tekst citira tuđi tekst tako da imitira njegov smisao, ...ako u sustavu kulture postoji stroga hijerarhija vrijednosti, pa se kulturna tradicija i tuđi tekstovi uopće shvaćaju kao riznica... onda govorimo o ilustrativnom tipu citatnosti.“¹⁹

S druge strane, iluminativna je citatnost model u kojem se „citatni tekst orijentira na originalno autorovo iskustvo, a ne na ono kojim raspolaže čitatelj, pa tekst zbog svega toga nastoji sam sebe prezentirati i potvrditi kao jedini ili bolji od svih dosadašnjih“.²⁰

Postupak intertekstualnosti uključuje uplitanje drugih tekstova ili dijelova teksta u originalni tekst, kolažiranje i uspostavljanje interliterarnih i intertekstualnih aluzija, te miješanje književnog teksta sa slikarstvom i vizualnim medijima.²¹

¹⁶ Labaš, D., Mihovilović, M. (2011.) „Masovni mediji i semiotika popularne kulture“, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, vol 2 (1), <https://hrcaak.srce.hr/75496>, str. 100.

¹⁷ Isto, str. 101.

¹⁸ Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 29.

¹⁹ Isto, str. 34.

²⁰ Anđelković Džambić, LJ. (2014./2015.) „Intertekstualnost i autoreferencijalnost u pripovijesti 'Seymour: uvod' J. D. Salinger“, doktorski studij književnosti, izvedbenih umjetnosti, filma i kulture, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 16.

²¹ Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 28.

4.1. Intertekstualni refleksi popularne kulture u Habjanovim pričama

Zbirka „Nemoguća varijanta“ sastoji se od 20 kratkih priča koje su podijeljene u tri cjeline. Cjeline su grupirane tematski, a priče unutar cjelina okupljene su oko središnje, labavo strukturirane tematske okosnice. Primjerice, u prvoj cjelini dominiraju upravo motivi, likovi i narativne organizacije popularno-kulturnog utemeljenja, dok se druga cjelina bavi idejama o oštećenosti, necjelovitosti, bolesti.

U priči naslovljenoj „Đonijeva slika ili ljubav gomile“ Habjan uvodi gitarista glazbene grupe *Azra* Branimira Johnnyja Štulića. Time se literarno kanonizira glazbenik i sve što on predstavlja u književnom kontekstu.²² Vjekoslav Boban tvrdi da „Đonijeva slika ili ljubav gomile“ implicira oštro sučeljavanje subjektivne i objektivne ili unutarnje i izvanjske stvarnosti.²³ Naime, u priči subjekt (pripovjedač) spominje kako je dugo radio na Đonijevoj slici, te su mu se prijatelji čudili kako može imati tu sliku kada čovjeka poznaje osobno (zato što bi to bilo isto kao da netko od pripovjedačevih prijatelja ima njegovu sliku na zidu).²⁴ Pripovjedač je istovremeno obožavatelj Đonijev i njegov prijatelj, a Đonijeva popularnost se metaforički predstavlja u kontekstu proroštva, čak vraćanja (naime, u posljednjoj rečenici spominje se da ga prate djeca i melec, što je asocijacija na latinoameričke zajednice i njihov odnos prema vračevima).

Literarni je poticaj sljedeće priče, „Izvanredne životinje“, priča „Nimrod“ Brune Schulza²⁵, u kojoj se u liku šteneta implicira stvaranje odnosno postanak svijeta – priča završava tragično, odnosno implikacijom smrti šteneta. Vlasnici su odlučili ubiti psa zato što životinje žive relativno kratko, te i tog psa na kraju čeka smrt. Da bi izbjegli njegovu starost, koja uključuje ofucanost, ispadanje zubi i gubitak sjaja dlake, umiješali su desetak smrtonosnih tableta u njegovu hranu.²⁶

Priča „Ping-pong“, kako navodi Nenad Rizvanović, „nenadmašna je u svojoj kristalnoj ambijentalnosti“²⁷, a odnosi se na partiju ping-ponga između pripovjedača i Kineza na pustoj plaži.²⁸ Osim toga, priča je prostorno i događajno škrta – u njoj se ništa ne događa. Na

²² Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 32.

²³ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 78.

²⁴ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 9. – 10.

²⁵ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 110.

²⁶ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 12. – 13.

²⁷ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 111.

²⁸ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 15. – 16.

završetku priče aludira se na Zen koan kojim započinje zbirka J. D. Salingera „Devet priča“: „Znamo kako zvuči pljesak s dvije ruke, ali kako zvuči pljesak s jednom rukom“.

U priči „Crni mercedes“ jedan od dvojice protagonista lik je anđela Belushija, kojega možemo usporediti s okolnostima stvarne smrti glumca Johna Belushija (1949. – 1982.) koji je utjelovio Jakea Bluesa u kulturnom filmskom ostvarenju Johna Landisa „Blues brothers“.²⁹ Time Habjan u priči „Crni mercedes“ nedvojbeno uvodi ispreplitanje medija glazbe i filma jer se John Belushi, osim uz film „Blues brothers“ veže i uz istoimenu glazbenu grupu.³⁰ Najdraža aktivnost anđela Belushija je sviranje gitare. Sam naslov priče „Crni mercedes“ nazvan je prema pjesmi koju anđeo Belushi intonira u priči.³¹ Konstantno „ima novu muziku u glavi“ za koju si može priuštiti pola sata dnevno: „Tada se naslonim, uštekam i gledam kako se fine fosforne linije gitara križaju kriš-kraš s oblim toplim tunelima trombona, kako eskiviraju i iznenađuju se međusobno, samo bljesnu i nestanu, kao naslovi u mraku, očekuješ ovakve, a ulete onakvi, ili voze zajedno, usporedo, s poštovanjem...“³² Također, Vjekoslav Boban smatra da je karakterizacija imaginarnog ženskog lika u „Cрном mercedesu“ zaokružena gotovo usputnom poredbom sa Sarom Woodruff iz „Ženske francuskog poručnika“ Johna Fowlesa.³³ Uz aluzije na književna i filmska djela, u ovoj priči se implicira i na pjesmu Toma Waitsa, te poeziju Ivana Slamniga. U prvoj rečenici navodi se „piano je bio pijan, ne ja“, što je parafraza naslova pjesme Toma Waitsa „The Piano has been drinking, not me“. Nadalje, kad anđeo Belushi dođe, čučne, nasloni glavu na koljeno pripovjedača, navodi se da je „kužio me, kako drugačije nego kao žena“ – što je aluzija na pjesmu „Evandelisti“ Ivana Slamniga. Naime, u Slamnigovoj pjesmi se evanđelist Ivan naslonio Kristu na grudi, na sličan način kao anđeo Belushi, te „kužio Isusa ko žena“.

U ovoj priči Habjan uz savjete za vođenje života, daje i sentenciju autorove poetike i okvire žanra kratke priče: „Slušaj, sve je to relativno. To sam ti i htio reći s ovim... A uostalom, znaš i sam. Sve je jasno, ne?“ (Habjan 1984: 41)³⁴

U „Letačevom traču“ gostuje Corbenov mutant Dimento, i to u svojstvu Srebrnog letača, također strip-junaka.³⁵ Strip Jana Strnada i Richarda Corbena „Svijet mutanata“

²⁹Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ Dubrovnik, VII (1996.), 2, str. 109.

³⁰Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 32.

³¹Blues i soul sastav „The Blues Brothers“ osnovali su John Belushi i Dan Aykroyd 1978. Film „Blues brothers“ u kojem je navedeni dvojac utjelovio Jakea i Elwooda Bluesa snimljen je dvije godine kasnije.

³²Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 18. – 19.

³³Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 79.

³⁴Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 31. – 32.

³⁵ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 80.

postapokaliptična je priča o mutantu „Dimentu“ i njegovoj potrazi za ljubavlju i preživljavanjem u svijetu koji više ne gaji ljubav prema živim stvarima.³⁶ S druge strane, Habjan je Srebrnog Letača preuzeo iz Marvelovog stripa „Srebrni letač“ u kojem je Srebrni Letač moćno biće koje vlada svemirskom energijom, tj. putuje kroz svemir na svojoj letjelici koja je nalik daski za surfanje.³⁷ Prema tome, može se pretpostaviti da je Habjan ideju za priču „Letačev trač“ preuzeo iz Marvelovog stripa.

Citati uzeti iz stripa najčešće nagoviještaju autorov infantilizam, *naivnu senzibilnost* i žudnju za djetinjstvom, te zorno prikazuju činjenicu da je strip postao nedvojbni dio umjetnosti i kulture.³⁸

Prema priči „Prošle noći nam je netko“ pripovjedač je drvosječa, te zajedno s drugim drvosječama ruši šumu – opisuje taj posao. Monotonost posla prekida nepoznato premještanje balvana od strane Crnog, starog Cige: „Cigo se vratio, Cigo ne da šumu!“³⁹

Rizvanović tvrdi da su mnogi kritičari pomalo mrzovoljno isticali kako „Prokleta curica“ nije mnogo više od komada tradicionalno-patetične proze, no ako to i jest tako, riječ je o sjajnoj prozi.⁴⁰ U toj priči pripovjedač je zaljubljen u djevojku Ninu, te opisuje svoje osjećaje prema njoj: „Ostat ću s njom, Veliki Medvjede, zato što je smiješna i pametna, zato što joj kosa noću miriše kao stotinu okupanih beba, kao gris na mlijeku s cimetom i čokoladom i zato što hoda tako jedinstveno da bi samo zbog toga vrijedilo prošepati uz nju svojih pola stoljeća.“ S Ninom je proveo četiri godine, no onda slučajno na praznoj plaži susreće curicu u koju se zaljubljuje na prvi pogled, no njegova se ljubav ne može ostvariti zbog njezinih riječi: „Nemoj... ako imaš nekog...“ Ugodna, poznata i udobna ljubav prema Nini blijedi pred neobuzdanošću osjećaja prema curici, no budući da „ima nekog“ ne može realizirati te osjećaje.⁴¹ Habjan u „Proklesoj curici“ naglašava ljubavnu tematiku i uronjenost u konkretne lokalitete.

³⁶ Strnad, J. (2020.) *Mutant World and Son of Mutant World*, Kickstarter, <https://www.kickstarter.com/projects/janstrnad/mutant-world-and-son-of-mutant-world> (zadnje gledano: 28. kolovoza 2020.)

³⁷ *Silver Surfer: Requiem* (2020.) Naklada Fibra d.o.o. <https://www.stripovi.com/recenzije/srebrni-letac-srl-mrv-1-4-silver-surfer-requiem/791/> (zadnje gledano: 28. kolovoza 2020.)

³⁸ Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 30.

³⁹ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 23. – 24.

⁴⁰ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 111.

⁴¹ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 25. – 27.

U priči „Nešto u tim gredama“ lik Mikija temeljen je na karakteristikama likova strip-crtača Breccie i Maurovića.⁴² „...to je bio on, Stari Mačak i Polagana smrt u jednoj osobi“ aluzija je na strip Andrije Maurovića „Posljednja pustolovina Starog Mačka“ iz 1937. u kojem su Stari Mačak i Polagana Smrt najbolji prijatelji.⁴³ Spominje se i Tarzan, čovjek u džungli kojega je odgojila obitelj majmuna⁴⁴, te dijelovi pjesme Toma Waitsa „Invitation to the blues“: „Mercy, mercy, Mr. Percy, there ain't nothing back in Jersey“.⁴⁵

Priču „Ljubavnice“ Rizvanović smatra nenadmašnom u kanetijevskoj dosjetljivosti,⁴⁶ no u priči vidimo i intertekstualnu aluziju na Šoljanov roman „Izdajice“, točnije Uvod u priču petu iz tog romana, u kojem se uspostavlja kolektivni entitet ljepotica na sličan način na koji Habjan konstruira ljubavnice. U ovoj priči Habjan opisuje osobnost, način ponašanja i izgled ljubavnica.

Priča „Anđeli“ ljubavna je priča, inicirana davnašnjim običajem da se ljubavnici između sebe nazivaju anđelima. Mjesto radnje je nebo, te tragičan kraj jednog od likova nije smrt, već zemaljski život.⁴⁷ U ovoj priči pripovjedač i njegov anđeo šetaju, ali na anđela je naletio auto i „vratio ga na Zemlju“.

U priči „Ludilo“ pripovjedač uvodi ludilo kao dio njegove svakodnevice – priča o tome gdje živi i gdje se nalazi, te kako ga je aktivirao. Naime, ludilo živi u njegovom odrazu u ogledalu, te ne može od njega pobjeći.⁴⁸ To bi bilo kao da bježi od samoga sebe.

Priča „Greiner sindrom“ duhovita je parafraza pripovijetke „Preobrazba“ Franza Kafke. Ove dvije priče povezuju motivi neizlječive depresije, turobnosti i nesreće, koji se u „Greinerovom sindromu“ prikazuju kroz elefantijazis palca desne noge (tj. niz sasvim drugih bolesti i ljudskih stanja).⁴⁹

⁴² Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 80.

⁴³ *Posljednja pustolovina Starog Mačka* (2014.) Naklada Fibra d.o.o.

<https://www.stripovi.com/recenzije/andrija-maurovic-maurovic-sdu-2-posljednja-pustolovina-starog-macka/1695/> (zadnje gledano: 30. kolovoza 2020.)

⁴⁴ Tarzan je junak iz popularnog serijala knjiga američkoga pisca Edgara Ricea Burroughsa. Ekranizirani film o Tarzanu izašao je 1932., a slijedi ga još jedanaest nastavaka, od kojih je zadnji izašao 1948. U svih dvanaest nastavaka serijala Tarzana je glumio Johnny Weissmuller, američki plivač i filmski glumac. Naime, u priči se spominje kako je Baba „odvalio“ Tarzana otprilike isto kao kad stari Weissmuller „došepa“ ujutro na terasu staračkog doma da bi kriknuo kao nekada.

⁴⁵ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 30.

⁴⁶ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 111.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 41. - 42

⁴⁹ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 110. – 111.

U priči „Plesač“ značenjska razina plišanog medvjedića podcrtana je spomenom imena Jimenesova magarca iz djela „Sivac i ja“. ⁵⁰ Pripovjedač je ušao u plesnu dvoranu s medvjedićem ispod ruke, te odmah zapazio plesača. Naime, plesač se izdvajao u plesu od ostalih. Bio je najbrži, te je izazvao veliko divljenje pripovjedača. ⁵¹

Oblio iz priče „Epizoda odlazak“ aluzija je na glazbeni album Harry Nilssona „The point“ iz 1970. ⁵² U ovoj priči Oblio je naziv automobila kojeg vozač i suvozač namjeravaju ostaviti na cesti. Prema njemu se odnose kao prema živom biću, te mu se ispričavaju i opravdavaju što će ga ostaviti. Oblio je bio njihova kuća, a razlog ostavljanja je starost njihova psa Hrubescha. ⁵³

Stvarna izjava Dustina Hoffmana na početku priče „Padobranci se rađaju“ postaje literarizirana i biva motivacijom cijele priče. Dojmljiva je onomatopeja crvotočine ostvarena ponavljanjem imena proizvođača pila „Black & Decker“. ⁵⁴ U navedenoj priči glavni je protagonist Spiridione Pinuccio Jr., koji je zamišljao da mu se fotografija pokojnog oca ruga da je sramotan i da nikad neće postati padobranac. Naime, njegov otac je skončao u vinogradu, skokom s padobranom. Spiridione vodi monolog u kojem govori da nitko ne pamti očeve uspjehe, već se samo sjećaju njegove smrti. ⁵⁵

„Kratki sretni život prijatelja ŽM“ parafraza je djela Ernesta Hemingwaya „Kratki sretni život Francisa Macombera“. Usporedbu ovih dvaju djela potvrđuje činjenica da je Habjan radnju također smjestio u Afriku, u legionarsku stanicu nazvanu po glavnom liku djela Alberta Camusa „Stranac“, Mersaultu. U priči je također moguć legionarov citat Sonje Manojlović: „Ne pimplati. Ne biti majnček. Biti visok, vitak, preplanuo.“ Stavljena je također usporedba Iceka s Rastignacom iz „trećega razreda gimnazije“, glavnog lika djela „Ljudske komedije“ Honorea de Balzaca, kada se taj Rastignac „uči“. ⁵⁶

U ovoj priči Habjan se služi citatnom relacijom – ilustrativnim tipom citatnosti. ⁵⁷ Ta citatna relacija prepoznatljiva je samo „posebnim“ čitateljima, dok oni neupućeni tekst prate

⁵⁰ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 79.

⁵¹ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 47. - 48

⁵² Nilsson je stvorio priču o Obliu, jedinom dječaku s okruglom glavom u „The Pointed Village“, gdje prema zakonu svi moraju imati „point“ (igra jezika – svrha i šiljasta glava). Prema priči o Obliu je također snimljen i animirani film 1971.

⁵³ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 53. – 55.

⁵⁴ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 80.

⁵⁵ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 57. – 60.

⁵⁶ Isto, str. 79.

⁵⁷ Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 29.

isključivo na razini sadržaja: „Imaš sreću, mali, što sam ja u službi, reče oficir legionarske stanice 'Meursault'“⁵⁸

„Big Joe the Ripper“ izniman je primjer uspješne – ovog puta jezične – kontekstualizacije čuvene američke supkulturne ikone u lokalno-zagrebački ambijent,⁵⁹ a glavni je protagonist olimpijski prvak i svjetski rekorder u trčanju na 3000 m prepone Joe Luigi Granatelli. Naime, on je zapalio benzinom svoju djevojku Clarabelle i prijatelja Frittsa, nakon što ih je zatekao „na kuhinjskom stolu“. Nakon toga, postao je najtraženiji ubojica na potezu New York – Vermont – Maine. No, uhvaćen je za vrijeme pljačke male siromašne željezare u Queensu.⁶⁰

Važnost priče „Big Joe the Ripper“ iskazuje se u postupku lidera zagrebačke rock skupine Pips Chips & Videoclips Dubravka Ivaniša, koji je preuzeo pseudonim Ripper po kojem se nazvao.⁶¹

U priči „Na liniji“ pripovjedač se naziva Greiner, ali ga zovu Juda. Naime, on je glasnik smrti jer ljudi iz mornarice izvlače leševe iz ruševina, a on provodi identifikaciju. Vrijeme radnje događa se za vrijeme rata. Pripovjedač je potresen, ali nastoji izvući pozitivno iz teške situacije. Čak kad telefonira svojoj djevojci priopćuje joj: „Rat je curo, zabavljaj se“. On sam sebe nastoji utješiti jer razmišlja da je zapravo dobro da stvari ne teku glatko, te da bi starost dočekao monotono na nekoj verandi.⁶²

U priči „Nemoguća varijanta“ literarira se novinska vijest o švercanju leša, oblači se pri tome dokument u proznu formu prepoznatljivu čitatelju kojemu se tako pozornost usmjerava izvanliterarnom kontekstu.⁶³ Naime, pripovjedač šverca Borisa u vlak za Kanadu kojim je i sam putovao. Dok je putovao, Borisa je pokrio balonerom, te otišao u vagon-restoran po *Kentucky* i novine. No, kad se vratio, na Borisovom su mjestu sjedila dva nova putnika koja su, kako se saznaje iz razgovora, mrtvoga Borisa izbacila kroz prozor u kukuruz, bojeći se da su ga ubili.⁶⁴ „Nemoguća varijanta“ naslovna je priča, te možda i jedina iz zbirke

⁵⁸ Sablić Tomić, H. (2014.) „Quorumova kratka kratka priča“, *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, sv. 38 (58): str. 259.

⁵⁹ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 111.

⁶⁰ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 65.

⁶¹ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ *Dubrovnik*, VII (1996.), 2, str. 111.

⁶² Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 67.

⁶³ Sablić Tomić, H. (2014.) „Quorumova kratka kratka priča“, *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, sv. 38 (58): str. 256.

⁶⁴ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 69. – 70.

bazirana na stvarnom događaju. Uz priču „Poštari lakog sna“ pripada gornjem domu poslijeratne hrvatske kratke priče.⁶⁵

Kao i u prvoj priči „Donijeva slika ili ljubav gomile“, u priči „Poštari lakog sna“ relacija poštar – fotograf analogna je relaciji subjektivna – objektivna stvarnost. Ta igra sa subjektivnim i objektivnim, stvarnim i nestvarnim, ne odražava samo kvalitetno i kvantitativno Habjanovu literaturnu fikcionalnost nego upućuje i na piščev odnos prema korelaciji literatura – stvarnost.⁶⁶ U priči „Poštari lakog sna“ glavni je element poteškoća u komunikaciji, jer se poštar i fotograf međusobno ne čuju dovoljno zbog zvuka poštara motora. Poštar i fotograf nastoje raspravljati o „novom“ načinu pisanja adresa pri slanju pošte, u kojem piše šifra, koja je putokaz do nečije adrese. Da bi bio poštar koji uspije dešifrirati takve adrese, mora imati širok spektar nesputanih asocijacija (npr. *Malo sreće ponekad u limuzini s Plutonom*).⁶⁷

Važnost priče „Poštari lakog sna“ iskazuje i rock skupina Pips Chips & Videoclips svojim drugim albumom naziva „Dernjava“ u kojem je pjesma „Poštar lakog sna“ očigledna posveta „Nemogućoj varijanti“.⁶⁸

⁶⁵ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ Dubrovnik, VII (1996.), 2, str. 111.

⁶⁶ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum, str. 78.

⁶⁷ Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum, str. 71. – 73.

⁶⁸ Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ Dubrovnik, VII (1996.), 2, str. 111.

5. Zaključak

Možemo zaključiti da Habjan uzima predloške, likove, asocijacije, dijelove priča i motive iz popularne kulture, uključujući glazbu, filmove, književnost i stripove, velikim dijelom aktualne tijekom osamdesetih godina. Također iznosi i svoju verziju i viziju pojedinih priča, te ih oblikuje na jedinstven način. Na primjeru Habjanovih priča možemo primijetiti njegovu uronjenost u popularnu kulturu, čije asocijacije mogu primijetiti samo čitatelji koji su dovoljno obrazovani u tom polju, dok su čitatelji koji nisu dovoljno upoznati s elementima popularne kulture zakinuti za jednu doživljajnu dimenziju.

Stanislav Habjan koristi ilustrativnu i iluminativnu intertekstualnost: u nekim pričama citatnost oponaša smisao tuđeg teksta, s time da ga Habjan preoblikuje na svoj način, dok se u drugim tekstovima citatnost oslanja na njegovo vlastito iskustvo, te mu je tuđi tekst samo predložak.

6. Popis literature

1. Anđelković Džambić, LJ. (2014./2015.) „Intertekstualnost i autoreferencijalnost u pripovijesti 'Seymour: uvod' J. D. Salinger“, doktorski studij književnosti, izvedbenih umjetnosti, filma i kulture, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
2. Bagić, K. (1996.) „Proza 'Quorumova' naraštaja (1984. – 1996.)“, *Quorum: časopis za književnost*, Zagreb, sv. 12 (2/3).
3. Fiske, J. (2003.) „Popularna ekonomija“, *Hrvatski filmski ljetopis*, vol 9(36).
4. Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta: Nešto u tim pričama* (V. Boban), Zagreb, Quorum.
5. Habjan, S. (1984.) *Nemoguća varijanta*, Zagreb, Quorum.
6. Labaš, D., Mihovilović, M. (2011.) „Masovni mediji i semiotika popularne kulture“, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, vol 2 (1), <https://hrcak.srce.hr/75496>
7. Petikat (2001.) *Stanislav Habjan*, biografija, Petikat, <http://stanislav.petikat.com/hr/stanislav-habjan>
8. Pogačnik, J. (2010.) „Habjan, Stanislav“, u: V. Visković (ur.) *Hrvatska književna enciklopedija*, Svezak II, Čakovec: Zrinski d.d.
9. *Posljednja pustolovina Starog Mačka* (2014.) Naklada Fibra d.o.o. <https://www.stripovi.com/recenzije/andrija-maurovic-maurovic-sdu-2-posljednja-pustolovina-starog-macka/1695/>
10. Rizvanović, Nenad. 1996. „Odnjegovana emocionalnost. Priče Stanislava Habjana.“ Dubrovnik, VII (1996.), 2.
11. Sablić Tomić, H. (2014.) „Quorumova kratka kratka priča“, *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu*, sv. 38 (58)
12. *Silver Surfer: Requiem* (2020.) Naklada Fibra d.o.o. <https://www.stripovi.com/recenzije/srebrni-letac-srl-mrv-1-4-silver-surfer-requiem/791/>
13. Storey, J., (2003.) *Inventing popular culture: from folklore to globalization*, Malden: Blackwell Publishing.
14. Strnad, J. (2020.) *Mutant World and Son of Mutant World*, Kickstarter, <https://www.kickstarter.com/projects/janstrnad/mutant-world-and-son-of-mutant-world>
15. Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1).

7. Sažetak

U radu pod nazivom „Refleksi popularne kulture u opusu Stanislava Habjana“ istražuju se refleksi popularne kulture u zbirci pripovijedaka „Nemoguća varijanta“, odnosno intertekstualni i intermedijalni izvori kojima se oblikuje Habjanova poetika. Na primjeru Habjanove zbirke ispitala se uronjenost hrvatske književnosti osamdesetih godina u polje popularne kulture, kao i odnos književnosti prema visokoj kulturi, također rubno prisutnoj kao intertekst u Habjanovoj zbirci.

Stanislav Habjan hrvatski je prozaik koji živi i radi u Zagrebu i Staroj Novalji.⁶⁹ Autor je knjiga kratkih priča „Nemoguća varijanta“ (1984.) i „Greiner & Kropilak Interkonfidental“ (1999.).⁷⁰ „Nemoguća varijanta“ sastoji se od 20 kratkih priča koje su podijeljene u tri cjeline. Cjeline su grupirane tematski, a priče unutar cjeline okupljene su oko središnje, labavo strukturirane tematske okosnice.

No, sve Habjanove priče povezuju refleksi popularne kulture. Za popularnu kulturu teško je dati jedinstvenu definiciju, te ju je najbolje opisati uz pomoć njezinih osnovnih obilježja – spektakla, pružanja zadovoljstva, progresivnosti i društvene promjene, kontradiktornosti, emocionalnosti, te raskida s tradicionalnim normama i vrijednostima. U proučavanju popularne kulture tri su osnovna pravca – kritički pristup, populistički pristup i središnja pozicija.⁷¹ Uz popularnu kulturu, bitan je faktor i citatnost koja se dijeli na ilustrativnu i iluminativnu intertekstualnost.⁷²

U poglavlju „Intertekstualni refleksi popularne kulture“ istražili su se refleksi popularne kulture svake pojedine priče zasebno, uključujući i interpretaciju. Zaključeno je Habjanovo poznavanje popularne kulture, dovoljno da je može ukomponirati u većinu svojih priča, te Habjanovo korištenje ilustrativne i iluminativne intertekstualnosti.

⁶⁹ Pogačnik, J. (2010.) „Habjan, Stanislav“, u: V. Visković (ur.) *Hrvatska književna enciklopedija*, Svezak II, Čakovec: Zrinski d.d., str. 59.

⁷⁰ Petikat (2001.) *Stanislav Habjan*, biografija, Petikat, <http://stanislav.petikat.com/hr/stanislav-habjan> (zadnje gledano: 24. lipnja 2020.)

⁷¹ Labaš, D., Mihovilović, M. (2011.) „Masovni mediji i semiotika popularne kulture“, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, vol 2 (1), <https://hrcak.srce.hr/75496>, str.95. – 96.

⁷² Walko, A. (2015.) „Tkači citata. Intermedijalnost u kratkoj priči osamdesetih i devedesetih u Hrvatskoj“, *Anafora: Časopis za znanost o književnosti*, sv. 2 (1), str. 29.